

La vida mateixa en el segle XVI

Joan Torró
El justícia
Alzira, Bromera, 2004
240 pàgs.

He de començar confessant que *El justícia* és el llibre que, personalment, m'haguera agradat escriure. Des d'aquesta constatació d'una frustració inicial, es comprendrà millor la sorpresa —i fascinació posterior— en descobrir que ja l'havia escrit algú. És clar que qui signa aquesta ressenya, com que no és un literat, molt probablement no hauria arribat mai a escriure'l i, a la fi, hauria acabat fent una vulgar recerca d'història social de la llengua sobre la vida quotidiana durant l'edat moderna. D'alguna manera, això és el que ha fet Joan Torró, però ell hi ha afegit la seua magnífica art literària i ha aconseguit de presentar un producte que satisfà una doble expectativa: la de l'historiador de la llengua i la cultura del País Valencià i la del lector de novel·la que només vol córrer una aventura virtual embolcallada de literatura.

El justícia és la segona obra narrativa d'un escriptor ontinyentí que ha descobert una mica tardanament la seua vocació literària, però que hi ha aportat una ben llarga i sòlida experiència com a filòleg expert en la documentació arxivística de la segona meitat del segle XVI. Aquest bagatge li ha permès escriure una novel·la històrica que, a pesar d'una —necessària— pinzellada de ciència ficció, posseeix una enorme versemblança, tant en els fets històrics que la contextualitzen com en els purament lingüístics que esguiten adesiara la parla dels personatges. El relat, presentat per un narrador en primera persona, és gairebé autobiogràfic: no sabem estar-nos de veure-hi l'autor a cada passa que fa en Jaume, el filòleg protagonista. Fins i tot hi és present Ontinyent, la vila nadiua de Torró encara que els fets que s'hi narren tenen lloc també a Gandia i, sobretot, al Cap i Casal.

Per damunt del fil narratiu de l'obra,

que gira entorn de la persecució obsessiva d'alguns dels protagonistes per part de la Inquisició, hi destaca el «retrat d'època» que ens fa l'autor. L'Ontinyent del XVI representa la quotidianitat de les viles valencianes del moment, on veiem desfilant els personatges que protagonitzaven la vida local: l'algutzir, el trompeta o pregoner, l'escrivà, el metge... i, especialment, el justícia, la màxima autoritat municipal. L'excusa d'alguns d'aquests personatges és excel·lent per a presentar-nos, en el cas del metge, la censura que pesava sobre les doctrines mèdiques que no satisfien el dogmatisme religiós imperant, o en el cas del justícia, les inquietuds intel·lectuals d'un amic i tertulià seu, notari jubilat, que llegia i feia llegir, a part dels autors prohibits, els clàssics literaris del segle anterior.

Però de la placidesa de la vida a les comarques, Torró ens fa botar a la capital del Regne, on els nostres protagonistes es veuen embolicats en un bon munt d'aventures, perills i intrigues. I, de bell nou, ens quedem amb l'ambientació ja que hi fan acte de presència algunes de les figures cabdals d'aleshores: entre d'altres, el noble Bernat Català de Valeriola, conegut dietarista, i l'escriptor Joan Timoneda i la seua llibreria, als prestatges de la qual s'exposen el *Liber Elegantiarum* de Joan Esteve o *El Cortesano*, de Lluís del Milà. En aquests escenaris se'ns parla també de l'historiador Pere Antoni Beuter i la seua *Primera part de la Història de València*, traduïda finalment al castellà, i sentim els laments d'un jurat de la ciutat per la castellanització de la noblesa. I sense perdre l'argument central, gairebé «olorem» la pudor de cremat que s'estén pel centre de València des dels cadafals amb fogueres «purificadoras de la fe» que munta el Sant Ofici, al darrere del qual hi ha l'ombra del temible arquebisbe de València Juan de Ribera.

I com he començat, acabe: com que m'he quedat amb ganes d'escriure aquesta novel·la i m'hi sent molt identificat, espere que Torró m'accepte un parell de suggeriments per a les futures edicions que ben segur tindrà l'obra: caldria llevar les *Regles d'esquivar vocables...* dels prestatges de la llibreria de Timoneda, i fer eixir a escena l'editor cinc-centista dels clàssics valencians Onofre Almudèver.

Brauli Montoya Abat

Silencis i oblits

Salvador Company
Lawn Tennis
Editorial Moll, Palma, 2005
162 pàgs.

El pas dels anys va espessint els records i el que en un moment va ser acció, risc i por s'entela ara en la memòria. Recordar és, doncs, reviure i oblidar. I aquesta lentitud del pensament que busca a través del llenguatge com actualitzar les imatges perdudes és la sensació que envolta els quatre relats de *Lawn Tennis*.

La calma aquí és vital perquè amb ella els protagonistes s'endinsen en el seu viatge temporal. Sense presses, Salvador Company ompli aquestes digressions d'unes descripcions primmirades, on fins el pes de l'últim detall està justificat per tal de crear i recrear l'atmosfera que el moment demana.

Amb precisió i parsimònia, aquest jove escriptor valencià encaixa les paraules en el trencaclosques del relat com un rellotger faria amb les peces petites del mecanisme d'un rellotge. Llavors, quan tot està enllestit, la maquinària comença a funcionar i s'inicia el viatge en el temps. En aquesta ocasió, però, envers el passat.

Amb sofisticació, però, sobretot, amb riquesa de matisos, l'autor penetra en la psicologia i els records d'uns personatges que han vist les seues vides truncaes a causa de la catàstrofe de la Guerra Civil i que han hagut de guardar silenci durant molts anys o s'han vist abocats a viure en l'oblit, lluny de casa. Company els dona veu per parlar sense por, per confessar secrets o reconèixer desitjos frustrats. És per això que tots ells reconstrueixen amb afany i malenconia el relat del seu passat, tot cercant-hi un espai en el present on no sentir-se massa abandonats ni perduts.

Des de la perspectiva d'avui, i a partir d'una densitat històrica i personal lúcidament reflectida en una sintaxi elaborada, aquests quatre protagonistes (tres homes i una dona) busquen a tra-

Libertat en construcció

vés del seu estat d'ànim, i a ritme de records, situar-se en un temps actual, lluny de ferides que no acaben de tancar i amb les quals sospiten que marxaran d'aquest món.

Alguns de manera dramàtica, i d'altres víctimes del sarcasme que la vida comporta en ocasions, els personatges d'aquestes narracions estan destinats a trobar la mort en haver-se desfogat de paraula. I és que el silenci d'anys i panys els ha fet desconfiats. Motius en van tenir, per callar, i ara, la casualitat malaguanyada, la vellesa o el suïcidi són els finals previstos per ells.

Lluitadors que es troben quasi fregant la mort, tots parlen ininterrompudament des de l'emoció en una mena d'homenatge encobert a la paraula lliure —tresor arravatat i motiu de càstig.

Després del mutisme exigít per les circumstàncies repressives del franquisme, tots aquests homes i dones retroben, doncs, la paraula com un regal del temps. Per això, els relats estan plens de confessions, com ara una conversa íntima dins d'una habitació il·luminada pel sol de ponent.

Meticulós de mena, Salvador Company practica una prosa esmolada, de precisió gairebé científica, ritmes pausats i una elegància intencionada. Ho té tot calculat i en la seua escriptura matisa, si és necessari, fins al darrer raig de llum i el soroll més imperceptible.

Amb l'ansia de voler capturar els moments irrepetibles, l'autor de *Lawn Tennis* es lliura en cos i ànima a la letargia de les seues descripcions, a una prosa pictòrica, on no caben presses perquè aquí l'acció transcorre en la memòria, esmorteïda pel pas del temps i assaborida des de la nostàlgia. De vegades amb dolor, d'altres, amb un somriure indulgent i conciliador.

És, doncs, la preocupació per l'estil un dels primers trets que salta a la vista en l'obra de Salvador Company, junt amb la seua predisposició a explorar l'ànima humana: desitjos, frustracions, pors i odís, entre altres impulsos.

Una certa sensació soporífera envolta alguns dels passatges on uns escenaris decadents i unes descripcions minucioses suren sobre una tal recreació en el llenguatge que semblen incabables. Fins al punt que hom hi perd el fil, temptat de no poder retenir el gest i passar pàgina. Tret d'això, aquest autor promet.

Carles Hac Mor
Ad libitum
CCG Edicions, Girona, 2005
88 pàgs.

La nova col·lecció Poesia al cànter, dirigida per Rosa Maria Font, Jaume Bosquet i Roger Costa-Pau que va encetar el seu camí amb *36 poemes a partir del 36*, de Ricard Creus, continua avançant amb un altre personatge, aquesta vegada de difícil definició. El número 2 de la sèrie és per a Carles Hac Mor amb el llibre *Ad libitum*. Amb aquesta locució llatina que serveix d'indicació als músics per avisar-los que són alliberats temporalment de la rígida mètrica de l'obra que interpreten, se'ns presenta un volum de poemes dividit en tres parts, «*Ad hoc*», «*Sine qua non*» i «*En efecte*», tancats per «*Ad ad libitumque*», un escrit de Víctor Sunyol a manera d'epíleg. Són tres blocs que posen de manifest aquesta capacitat que té Carles Hac Mor de passejar-se pels límits, pels abismes de la llengua sense por del buit, de la foscor o de la vergonya. Es tracta de donar un gir més profund i més simbòlic a la mítica escriptura automàtica dels surrealistes. Aquesta llibertat que l'*ad libitum* concedeix als músics que la troben, aquesta llicència per sortir disparat a la recerca de la llibertat absoluta de moviments i de conceptes li serveix al poeta per estructurar un discurs on l'aparent contrasentit de jugar amb la voluntat de no tenir una voluntat prèvia preval per damunt de qualsevol altra consideració, per damunt sobretot d'un rigor acadèmic i dogmàtic que lluiti per imposar seny i ordre al text. El resultat és una llengua que crema, una parla que bull, un discurs que provoca, que demana atenció, que obliga al lector a no perdre's ni una lletra, ni una sola síl·laba si vol mantenir el fil d'aquest discurs complex i carregat de significats que es creuen i se superposen, que van dibuixant un magma no sempre senzill, no sempre entenedor i ple de

jocs i subordinacions que, com la voluntat inicial, van molt més enllà del fet de tancar-se al rigor de les regles i els paràmetres coneguts i habituals.

Per sota d'això, d'aquest discurs subliminal existeix una intenció clara pel que fa a l'estructura i al plantejament dels blocs. Ja només des del punt de vista estètic i de presentació, «*Ad hoc*», «*Sine qua non*» i «*En efecte*» són molt diferents l'un de l'altre. El primer són blocs de versos, separats per espais, com si el poeta volgués oferir al lector aquesta necessitat de blanc, de buit, d'oxigen, d'un recer on aturar-se a reflexionar sense la presència de paraules, una pausa per assimilar tot el volum d'informació variada que es concentra en els escrits.

En el segon apartat, concebut estèticament com a poemes en prosa, també dos per pàgina i amb un espai de separació entre ells, el protagonisme de la paraula sembla voler deixar pas lliure a una necessitat més gran de comprensió, com si en realitat s'estiguessin formulant les lleis que marquen la relació que s'ha d'establir entre la paraula, aquesta paraula que volava lliure i que expressava tota mena de conceptes i sentiments, amb la realitat que l'envolta. I el més soprenent, o potser la conseqüència lògica de tot plegat, és que les lleis formulades apunten també cap a la capacitat d'abstracció del llenguatge, cap aquest poder de fugir dels plantejaments cartesianes i explorar un món diferent, carregat de simbolismes que cal agafar al vol, quasi de la mateixa manera que han estat concebuts, capturar-los i fer-los teus, deixant que obrin respostes i interrogants, que presentin preguntes i respostes, solucions i enigmes. La tercera i última part del llibre, presentada sota l'aparença exterior d'un poema llarg vindria a ser la conclusió final, si és que aquest concepte pot existir en aquest mar on la llengua i la paraula pugnen per existir i per mostrar-se en elles mateixes, amb les seves grandeses i misèries, deixant de banda els lligams del significat i de les convencions apreses.

Ad libitum és, sens dubte, un llibre complex i, no ens enganyem, gens fàcil, però que assumeix un risc que, com a mínim val la pena conèixer, tenir mínimament apamat, una aposta que cal compartir amb l'autor per esbrinar on es poden intuir els límits, on pot traçar cadascú la frontera entre significat i llibertat.